

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نیاښد تن من مېباد
همه سر به سر تن به کشتن دهيم
بدین بوم ویر زنده یک تن مېباد
از آن به که کشور به دشمن دهيم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Literary-Cultural

ادبی - فرهنگی

محمد اسحاق برکت
ویرجینیا - امریکا
۱۲ جون ۲۰۰۹

بیانید پښتو بیاموزیم

لسم لوست

(درس دهم)

د پښتو ځانگړي (مخصوص) توري

یو والي او توپیرونه

«آچه برانم داشت تا از سر شروع کنم و آنچه در آغاز باید میگفتم دیرتر میگویم، بهر وجه ماهی هر وقت از آب گرفته شود تازه است»، نبشته هائی است که حروف پښتوی کلمات پښتو در آن به حروف دری نوشته میشود. اگر معاذیر تخنیکي را یکسو بگذاریم، به چنین کاری دست یازیدن درست نیست.

و یا یک عده نویسندگان پښتو، کلمات را با حروف درست و اصلی آن نمینویسند به نمونه های چنین اشتباهات در متن این درس اشاره خواهد شد.

حروف مخصوص پښتو حروفی اند که در شکل و املاء مانده در دری نیست اما بیشتر آنها در تلفظ یکسان اند. استعمال حروف مخصوص پښتو در کلمات دری و حروف هم لفظ دری آنها در بدل حروف مخصوص پښتو در کلمات پښتو اشتباه است.

د پښتو مخصوص توري دا دي:

۱- پ:

این حرف چون ت دری اما قدری پر و ثقیل تلفظ میشود و افغانها در تلفظ آن مشکل دارند مثلاً:
تول – تبر – تیپ

تیپ می مه گنه غورځنگ را باندي مه گره
زه په دي افتادگی کی لوی گړنگ یم

افغانان په تاریخ کی تل سر لوري دي او چاچي اوس سرونه تیپ نیولي، ځانونه یې په پیسو خرڅ کړي، د وطن او له خلکو سره د دوی هیڅ مینه نه شته هغوی ته پښتانه سر کوزي وايي.

۲- خ :

این حرف که نظیر املائی و طرز تلفظش در حروف دری سراغ نمیشود، با چسپاندن زبان در عقب دندانهای پیشین فوقانی و تلفظ حرف س، تلفظ میشود مثلاً:
خلور - خاروي - خوک - خوکي - خملاسئل (خوابیدن) - خملول (خوابا ندن يا خوابانیدن)
خومره؟

لاړ شه ننگرهار ته کميس تور ماته راوړه
تازه ، تازه گلونه دری خلور ما ته راوړه

دری زبانان ارجمند و گرامی ما در صحبت های شان بدون تفاوت عوض (خ) ، سین تلفظ میکنند که درست نیست.

۳- خ :

این حرف چون حرف (ز) که در هر دو لسان ملی ما استعمال میشود ، تلفظ میگردد اما هرگز عوض هم یکدگر استعمال نمیشوند. به مثالهای ذیل توجه فرمائید:
خمری بمعنای شیر (درنده) که میتوانیم آنرا چنین (زمری) نیز نوشت اما به نظر این قلم چون (خمری) کلمه پنبنتو ست ، نباید چنینش (زمری) نوشت و هکذا کلمات :
پوخ - خواک (قدرت) - خپل - راحی - ورخ - غورخنگ - گهیخ (صبح) و غیره.
وقتی کلمه (گهیخ) را نوشتیم دو پسوند پنبنتو (یخ و یز) بخاطر مخطورکرد، دریغم آمد از آنها نا گفته بگذرم و اکثر دری زبانان و یکعده کمی از پنبنتو زبانان هم این دو را که وقتی در اخیر کلمات میپیوندند و معانی بالکل متفاوت میگیرند نمیدانند و آنها را بجای یکدگر مینویسند.

یز : پسوندیست نظیر (ین) دری که در ساختن صفت نسبتی بکار برده میشود، به گونه مثال

آهن را آهنین ، پشم را پشمین ، ابریشم را ابریشمین و

- یز چون با بعضی اسماء پیوند "رزد آنرا صفت نسبتی سازد مثلاً:

له اوسپنی (اوسپنه) خخه اوسپنیز (آهنین) له کال خخه کلیز (تقویم و سالانه) له بنسب

خخه بنسبتیز (اساسی یا بنیادی) له لمر خخه لمریز (شمسی) ، له نوښت خخه نوښتیز ، له

تولني خخه تولنیز، له انځور (تصویر) خخه انځوریز، له پوهني خخه پوهنیز و غیره.

- یز وقتی با بعضی افعال (نه با همه) یکجا شود آنها را نیز صفت نسبتی میسازد مثلاً:

دختل (برآمدن، طلوع) خخه ختیز (شرقی) د لوېدل (افتیدن ، غروب) خخه لوېدیز (غربی)

او د درېدلو خخه دریز (سماجت ، ایستایی) ، له زېږېدلو خخه زېږدیز (میلادی) و غیره.

و اما یخ در اخیر اسم صفت نسبتی نساخته با یکعده افعال معدود اسم مکان میسازد مثلاً:

د دختل خخه ختیز (شرق) ، د لوېدل خخه لوېدیز (غرب).

په لاندېنيو غونډلو کې د دغو دوو روستاريو توپيرونو ته ځير سئ :

تورخم د گران افغانستان چي تر نامه يي کوربان شم، په ختيځ کې پروت يوه هډه ده.

ننگرهار د افغانستان يو ختيز ولايت دی چي په ژمي کې يي هوا ډېره ښه وي.

هرات د گران افغانستان يو لوېديز ولايت دی چي خلک يي په دري خوږه ژبه خبري کوي.

لوېديځ د افغانانو په غم غمجن نه دي دوی خپلي گټي لټوي او په پيسو ځانته گودا گيان اخلي.

د دغې لړۍ پاتې برخې به وروسته وړاندې سي تر هغه وخته مو په خدای سپارم.

الله مو مل شه!